

УДК 061.2+37+008 (092)

НАТАЛІЯ ВАСИЛИГА

(Полтава)

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ ПЕДАГОГІЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. К. КРАМАРЕНКА

Розкрито пріоритетні напрями реалізації новітньої фізкультурно-освітньої політики в Україні. Визначено провідні аспекти педагогічно-просвітницької діяльності В. К. Крамаренка. Обґрунтовано їх значення у відповідності до основних віх життя та творчості видатного педагога.

***Ключові слова:** В. К. Крамаренко, педагог, напрями діяльності, фізична культура, фізичне виховання.*

Соціальне замовлення суспільства XXI ст. зорієнтоване на підготовку всебічно та гармонійно розвинутої особистості, фахівця, який здатний реалізувати себе в умовах жорсткої конкуренції. Водночас, реалії сучасного життя свідчать про те, що ефективність реалізації цього замовлення досить низька, адже рівень фізичної підготовленості та здоров'я молодого покоління катастрофічно погіршується з року в рік. Ці обставини унеможливають задоволення потреб суспільства у підготовці фахівців із високим рівнем адаптації до вимог сучасного життя, готовності повноцінно виконувати професійні обов'язки.

Актуалізація цих питань та алгоритм їх вирішення викладено у дієвому державному документі «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на

2012-2021 рр.», який визначає основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти. Її розробка, як свідчить документ, зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах.

Реалізація виховання всебічно грамотної та здорової молоді України у XXI ст. передбачає: формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей і молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації; збільшення рухового режиму учнів шкільного віку за рахунок уроків фізичної культури, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи в позаурочний час; удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у закладах системи освіти та інших відомств (розширення кількості спортивних гуртків, секцій і клубів із обов'язковим кадровим, фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням їх діяльності); оновлення методології фізичного виховання дітей та молоді з безпосереднім валеологічним супроводом усього процесу навчання і виховання дітей з різними фізичними та освітніми можливостями [4, с. 98].

Водночас вважаємо, що історико-педагогічна наука та творче використання національного освітнього досвіду є фундаментом усієї педагогічної галузі. Традиції, закладені когортою видатних вітчизняних педагогів, залишаються незмінними, а в поєднанні з сучасними інноваціями стають актуальними випереджаючи час. Їх здобутки та пріоритетні напрями діяльності утворюють основні рушійні сили для оновлення освітнього простору на сучасному етапі розвитку педагогічної науки. Свідомо керуючись вказаними вище фактами, не можливо оминати постать видатного педагога, справжнього науковця, талановитого викладача-методиста, активного громадського діяча, організатора фізкультурно-спортивної і оздоровчої роботи, креативного публіциста, істинного лікаря – Валентина Костянтиновича Крамаренка.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні провідних напрямів педагогічно-просвітницької діяльності В. К. Крамаренка.

Дослідження життєвого шляху та науково-практичної діяльності В. К. Крамаренка цікавило багатьох науковців прижиттєвого (О. К. Анохін, 1911; А. П. Векше, 1914; Г. К. Бірзін, 1924; М. І. Подвойський, 1928), після смерті (О. Б. Суник, 1963; Л. А. Кунічев, 1980; Н. А. Белая, 1983; А. А. Бирюков, 1988) та сучасного (О. М. Вацеба, 2008; Г. І. Приходько, 2008; Ю. В. Черпак, 2012; М. Д. Зубалій, 2013) періодів, які присвятили значну кількість праць цій проблемі. Разом із тим, слід зауважити, що педагогічну позицію Валентина Костянтиновича у них розкрито поверхово і побіжно, саме це мотивує актуальність обраного нами питання.

Валентин Костянтинович Крамаренко народився 28 травня 1868 року в багатодітній сім'ї відомого архітектора у Кишиневі (Молдавія) Костянтина Крамаренка, яка налічувала 11 дітей. На жаль, батько рано пішов із життя, і юний Валентин сумлінно допомагав матері виховувати, доглядати, ставити на ноги братів та сестер. Сам часто хворів, через що пропускав уроки, і як наслідок – відставав у навчанні. Старанного та чуйного майбутнього педагога не влаштував такий перебіг подій, адже він відчував у собі сили та потенціал. Згодом Валентин захопився фізичними вправами, туризмом, плаванням, іншими видами спорту, чим значно зміцнив своє здоров'я. На власному досвіді

він повірив у чудодійну силу фізичного виховання та спорту й цих уподобань додержувався впродовж усього свого життя.

По закінченні у 1889 р. другої Кишинівської гімназії В. К. Крамаренко продовжує навчання на природознавчому, а згодом медичному факультетах Київського університету Св. Володимира. Упродовж навчання він виявив себе як сумлінний, дисциплінований студент, тому 1898 року за рекомендацією професора П. В. Чиркова В. К. Крамаренка зараховують штатним ординатором Університетської факультетської терапевтичної клініки для вдосконалення медичної освіти. З 1904 по 1914 рр. Крамаренко працював у київській Маріїнській общині російського товариства Червоного Хреста спочатку молодшим ординатором, потім ординатором і старшим ординатором. У 1904 і 1905 рр. його відряджали до Німеччини в Берлін для навчання механотерапії (лікувальної гімнастики та масажу) в ортопеда-хірурга проф. Гоффа та його асистентів [1, с. 42]. А також на місяць – до Відня для ознайомлення з практикою використання рухів з лікувальною й виховною метою.

Працюючи в Маріїнській общині Червоного Хреста, лікар Крамаренко набув великого досвіду практичної та викладацької роботи. При ній працювали дворічні підготовчі курси для сестер милосердя, де читав лекції В. К. Крамаренко. Він досконало володів українською, російською та німецькою мовами, а також латинською. Слухачки підготовчих курсів із більшості дисциплін, які їм читались, щорічно проходили і практичні заняття у шпиталях та лікарнях. Водночас В. К. Крамаренко активно займався й іншими видами діяльності, тісно пов'язаними з фізичним вихованням. Зокрема він співробітничав з лікарем Є. Ф. Гарнич-Гарницьким у Київському атлетичному та гімнастичному товаристві; з О. К. Анохіним, який очолював Київський студентський гурток «Спорт», а також зі спортивним товариством «Верітас», у якому була відкрита школа масажу і лікувальної гімнастики (1908). У 1909 році В. К. Крамаренком уперше в Росії було здійснено спробу створити Інститут фізичної культури на базі гуртка «Спорт» та спортивного товариства «Верітас» [2, с. 46].

У 1910 році В. К. Крамаренко стає керівником щорічних літніх курсів із підготовки вчителів гімнастики для навчальних закладів Київського навчального округу та консультантом з фізичного виховання опікуна Київського навчального округу О. М. Деревницького. Саме тут Валентин Костянтинівич виявляє себе як талановитий викладач-методист, уперше склавши дієву програму занять, яка містила: логічний підбір предметів та послідовність тем; урахування статевої особливості для занять фізичними вправами; раціоналізований графік занять, їх тривалість; відповідність хронометражу заняття до віку слухачів.

Ураховуючи значну щільність та насиченість різносторонньої діяльності В. К. Крамаренка, звертаємо увагу на його науково-публіцистичні захоплення, присвячені актуальним питанням теорії і практики фізичного виховання різних груп населення, розвитку спорту і «тілесного» виховання. Він друкується у провідних виданнях того часу «Сила и здоровье», «Русский спорт», «Вестник физической культуры», «Красота и сила». Останній з них очолював В. К. Крамаренко, який був розрахований на конкретну цільову читацьку аудиторію, а саме на сучасного самостійно думаючого читача «педагогів і найбільш культурних та свідомих діячів спорту» [3, с. 120]. В. К. Крамаренко видає ряд книг, брошур, науково-методичних посібників та підручників, у яких розкриває власні методи викладання фізичного виховання, лікувальної гімнастики, масажу.

Для проведення Першої Російської Олімпіади була сформована секція фізичного розвитку та спорту у 1912 р., головою якої обрали О. К. Анохіна, а його заступником – В. К. Крамаренка – активних київських ентузіастів, які вірно служили пропаганді фізичного виховання та спорту. Валентин Костянтинівич також був членом Київського олімпійського комітету, який уважався організатором з проведення першого масштабного спортивного заходу в Росії на території сучасної України, де витратив чимало зусиль, енергії та натхнення.

У 20-і рр. ХХ ст. В. К. Крамаренко працював у системі Всеобучу, Наркоматі охорони здоров'я (пізніше Міністерство охорони здоров'я), Наркоматі праці, Міністерстві освіти УРСР, Науково-дослідному інституті економіки праці. Він також керував науково-навчальною частиною курсів Всеобучу, читав лекції з фізичної культури, методики і фізіології рухів людини у Вищій військово-педагогічній школі у Києві, активно виступав на заводах, фабриках, у клубах та на радіо. Як відомому вченому й активному організатору фізичного виховання молоді та усього населення, йому у 1922 р. було присвоєно звання професора.

У 1923 р. професор В. К. Крамаренко був одним із активних організаторів Інституту охорони материнства і дитинства. Під час проведення в Києві першості СРСР з важкої атлетики і боротьби у 1924 р. під його керівництвом та керівництвом лікарів Фінка (Київ) і Бирзіна (Москва) працював науково-лікарський пункт, який збирав наукові дані про вплив важкої атлетики та боротьби на організм людини. У 1925 р. професор В. К. Крамаренко брав участь у першій Всесоюзній конференції наукових працівників з фізичної культури в Москві, організованій Вищою радою фізичної культури при Всеросійському Центральному Виконавчому Комітеті (ВЦВК). Наступного року вийшла у світ його праця «Типы телосложения, темперамента и характера в системе кинетического воспитания и образования с приложением таблиц возрастнополовой нагрузки», а в 1928 р. були видані «Лекции о воспитании и физическом оздоровлении детей».

У 1925-1929 рр. В. К. Крамаренко працював у різних наукових закладах Харкова, а з 1929 по 1933 рр. – у Москві головою науково-навчальної ради Вищої ради фізичної культури Російської Федерації. 1930 р. його запросили консультантом до радіоцентру Москви. Наступного року разом із професором О. П. Нечаєвим він видає популярну брошуру «Радиогимнастика в быту», а в 1932 р. – «Рабочий отдых и труд». Деякий час В. К. Крамаренко завідував кафедрою теорії і методики фізичної культури в Московському інституті фізичної культури.

У 1933 р. Валентин Костянтинівич повертається до Києва, і його призначають завідувачем Республіканського лікарсько-фізкультурного центру. Він працює також в Інституті охорони материнства й дитинства і проводить у трьох дитячих клініках заняття з лікувальної фізичної культури. У період Великої Вітчизняної війни професор В. К. Крамаренко перебував у евакуації в Алма-Аті, столиці Казахської РСР. Після повернення до Києва працював старшим науковим співробітником, виконувачем обов'язків завідувача відділу військово-фізичного виховання Українського науково-дослідного інституту педагогіки, де досліджував проблему фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи [2, с. 47].

1948 р. В. К. Крамаренка запрошує Президент Академії Педагогіки Ю. М. Орлов до участі у роботі сесії Академії з питань фізичного виховання учнів радянської школи. У 80-річному віці видатний педагог відбув у це відрадженьня. Його виступ «Постава учнів та її виховання» надруковано у збірни-

ку Академії Педагогічних Наук. Наступного року Валентина Костянтиновича призначають старшим науковим співробітником відділу позашкільної роботи Науково-дослідного інституту педагогіки України, де він пропрацював до 1955 р. і звільнився за станом здоров'я.

Помер В. К. Крамаренко у 1958 р., проживши довгі, насичені плідною та сумлінною працею 90 років, в які було вкладено душу і серце, віддані теорії та практиці фізичного виховання різних груп населення, розвитку спорту і всебічному вихованню рухової діяльності людини у будь-якому віці.

Таким чином, у результаті наукового пошуку ми дійшли висновку, що у педагогічно-просвітницькій діяльності В. К. Крамаренка були такі провідні напрями: 1) науково-методичний – керівництво першими курсами для вчителів гімнастики, написання навчальних програм; 2) викладацько-дидактичний, полягав у діяльності педагога в різноманітних закладах освіти (курси для сестер милосердя, курси для вчителів гімнастики, школа масажу, Лісна жіноча гімназія, Вища військово-педагогічна школа, Московський інститут фізичної культури) та Науково-дослідному інституті педагогіки; 3) громадсько-спортивний – плідна співпраця зі спортивними організаціями (гурток «Спорт», товариство «Верітас»), активна участь у організації та проведенні Першої Російської Олімпіади та виставки фізичного розвитку учнівської молоді на Всеросійській виставці; 4) просвітницько-суспільний – видання книг, підручників, посібників, брошур та написання науково-методичних та популярних статей, читання публічних лекцій для різних категорій населення, виступи на радіо; 5) фізкультурно-оздоровчий напрям характеризується діяльністю у медичних закладах (Маріїнська община Червоного Хреста, Республіканський лікарсько-фізкультурний центр, Інститут охорони материнства і дитини) та активною лікарською практикою.

Перспективу подальшого пошуку вбачаємо у визначенні передумов становлення наукового світогляду В. К. Крамаренка та обґрунтуванні їх соціально-педагогічного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Драга В. Лікар, педагог, учений / Василь Драга // Олімпійська арена. – К., 2009. – № 3. – С. 42-43.
2. Зубалій М. Д. Організатор перших курсів для вчителів гімнастики : до 145-річчя від дня народження В. К. Крамаренка і 100-річчя Першої Російської олімпіади в Києві / Микола Дмитрович Зубалій // Фізичне виховання в сучасній школі. – К., 2013. – № 3. – С. 46-47.
3. Приходько А. И. Журнал «Красота и сила» (1913 г.) и его роль в развитии общественного физкультурного движения в Украине / А. И. Приходько // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 12. – С. 118-122.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки // Вища школа. – 2013. – № 2. – С. 86-106.

НАТАЛИЯ ВАСИЛИГА

ВЕДУЩИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПЕДАГОГИЧНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В. К. КРАМАРЕНКО

Раскрыты приоритетные направления реализации новой физкультурно-образовательной политики в Украине. Определены ведущие аспекты педагогически-просветительской деятельности В. К. Крамаренко. Обосновано их значение в соответствии с основными вехами жизни и творчества выдающегося педагога.

Ключевые слова: В. К. Крамаренко, педагог, направления деятельности, физическая культура, физическое воспитание.

NATALIA VASYLYHA

LEADING DIRECTIONS OF V. K. KRAMARENKO PEDAGOGICAL ACTIVITIES

The realization of educating comprehensively literate and healthy youth in XXI in Ukraine was revealed, namely the formation of a healthy lifestyle as part of education, conservation and health of children and young people, providing them with a balanced diet, clinical examination; increasing in motor mode of school-age students through physical education lessons, sports and mass sports and recreation activities outside school hours; improvement of physical culture and sports activities in the institutions of education and other agencies (extension number of sports clubs, and club sections with mandatory personnel, financial, logistical provision of their activities); update methodology of physical education of children and youth with direct valeological accompaniment of the whole process of training and education of children with various physical and educational opportunities.

It is proved that the historical and pedagogical science and the creative use of national educational experience is foundation of all teaching field. Traditions established by outstanding domestic teachers, remain unchanged, and combined with modern innovations become relevant ahead of time. Their achievements and priorities constitute the major driving forces for updating educational space at the present stage of development of pedagogical science. Consciously guided by the above facts, we cannot ignore the figure of an outstanding teacher, a true scientist, a talented teacher-methodologist, a social activist, an organizer of sports and sports and recreation activities, a creative publicist, a true physician – Valentyn Kostyanynych Kramarenko.

The aim of our study is to determine and substantiate the leading trends of pedagogical activities of V. K. Kramarenko.

As a result of our scientific research, we concluded that pedagogical activities of V. K. Kramarenko have the following major areas: 1) scientific and methodical – the first course guide for teachers of gymnastics, writing curriculum; 2) teaching and didactic – working as a teacher in various educational institutions and research institute of pedagogy; 3) social and sports – the fruitful cooperation with sports organizations (section “Sport”, Company “Veritas”), active participation in the organization and conduct of the First Russian Olympics and Exhibition of physical development of students at the National Show; 4) educational and public – the publication of books, textbooks, manuals, brochures and writing about 200 scientific and methodical and popular articles, public lectures for the various categories of the population, appearances on radio; 5) sporting and recreational activities characterized in health care and an active medical practice.

We see the prospect of further research in determining the preconditions for establishing a scientific outlook of V. K. Kramarenko and justification of their social and pedagogical direction.

Keywords: *V. K. Kramarenko, teacher, activities, physical education, physical culture.*

Одержано 1.09.2014, рекомендовано до друку 20.09.2014.